

Juozas Aputis: „Džiaugiuosi, kad yra žmonių, kurie nori išsaugoti...“

2006-05-05

Tęsiame pažintį su „Lietuvos žinių“ projektu „Baltoji anketa“. Šio projekto tikslas – atskleisti taip pat ir tas gyvenimo spalvas, kurias neretai trukdo pamatyti kasdienei rūpesčiai ar politinio gyvenimo skandalai. Šįkart Juozo Apučio mintys.

1. Kokią Lietuvą norėtumėte matyti po šimto metų? Kokie visuomenės raidos principai (ar įstatymai) galėtų padėti to siekti?

Ką nors tiksliai ir išmintingai čia sunku pasakyti - Lietuvos, kaip ir viso pasaulio, ateitis ne tik po šimto, bet ir po dešimties metų priklausys nuo daugybės atsitiktinumų ir būtinybių. Ne racionaliai, o nuojautomis man ateityje driekiasi tokia pasaulio eigos perspektyva: jei neatsiras ypatingos prigimties, ypatingo proto ir ypatingos valstybinės ar visuomeninės padėties žmonių (kaip Sovietijoje Sacharovas), išdrįsiančių pasipriešinti savo laiko sukurtiems globalizacijos ir standartizacijos stabams, gali ištikti baisi katastrofa, kurios sulaukusi didžiama pasaulio žmonių gal šito net ir nesuvoks, tiktai paskiri individai spindinčiomis akimis galės gręžtis į praėjusių laikų (t.y. mūsų laikų) istoriją, kai žmoguje dar ruseno grožio, natūralios darnos, atjautos jei ir ne visai tvirti pavidalai, tai bent tų pavidalų ilgesys.

Mes, lietuviai, dabar panašiai ieškome senųjų ir šventųjų ugniaviečių ar bent kokios iš anų laikų išlikusios ažuolo šaknies. Pasaulio žmogus dabar panašiai žiūri į buvusiuosius Atėnus.

Toms šalims, tarp jų ir Lietuvai, visuomenei, kur dar šiek tiek užsilikę autentiškumo, gali pagelbėti tik pastangos kuo tvirčiau spirtis prieš standartizaciją ir prieš savo pilvus glostančių išminčių sukurptus gyvenimo modelius. Juk dabar labiausiai perša būtinybę kuo greičiau kaip kokią naują religiją priimti ir materialinio (ir dvasinio!) gyvenimo standartus tie, kurie iš to į kišenes kraunasi šėtoniškas standartų išmokas!

Paremti savigarba, ne standartizuoti, iš savo krašto patirčių išvyniojami įstatymai ir sprendimai tikrai galėtų sužadinti, sujudinti visuomenės kraują.

Lietuva po šimto metų? Kai pradėjome naują tūkstantmetį, esu sau, o gal ir viešai prasitaręs, kad Europos Sąjunga tvers neilgai, jeigu globalizacijos "bombų" kūrėjai neatsikvošės ir patys tų "bombų" nepradės laidoti, kaip tai darė Sacharovas. Jei vadinamasis civilizuotasis pasaulis vidumi nepajus, kad jis yra kaltas dėl kasdien iš bado mirstančių dešimčių tūkstančių žmonių, dėl žudomų tų, kurie tokios civilizacijos pasaulio nepripažįsta ir mirtinai nekenčia, ištiks dar klaikesnė katastrofa už tą, kurią lydėtų civilizacijos ir globalizacijos pergalės.

Jei lydės pastarosios pergalės, po šimto metų gal tik kas dešimtas žmogus galės suprasti (ir mokės perskaityti), kas parašyta dabartiniame didžiajame Lietuvių kalbos žodyne.

2. Ar jaučiatės esąs Lietuvos bendruomenės narys? Ar galėtumėte su pasidžiavimu ištarti - "Aš esu lietuvis ir tuo labai didžiuojuosi" ir kodėl?

Jaučiuosi esąs nemažos dalies bendruomenės narys, didžiuojuosi, kad daug kam skauda dėl tų pačių dalykų, dėl ko skauda ir man, didžiuojuosi, jog ir tarp jaunų žmonių dar yra tokių, kuriems irgi skauda, kad tiesiog gėdingai, kvailai, tamsuoliškai, ubagiškai, vergiškai klaupiamės prieš standartus, džiaugiuosi, kad yra žmonių, kuriems brangi dar kol kas apyšvarė kokia upė ar ežeras, kuriems iš paskutiniųjų norisi išsaugoti tai, ką grobuoniškai puola naikinti pirštu į civilizuotąją Europą - kaip į pavyzdį - rodantys įvairaus plauko biznierių.

Išnaikinusi daugybę savo paveldo arba iš jo sukūrusi tik imitacijos iškamšas, toji Europa, nemaža dalis jos žmonių rankas prie žandų susidėję (kai atvyksta pasidairyti po ką tik žemėlapyje pamatytą "laukinę" Lietuvą)

žiūri į kokias nors Varėnos Zervynas, nekalbant jau apie Neringą, bet mūsų valstybės aukščiausi pareigūnai, neišskiriant prezidento, kur kas aistringiau puola ginti ar taikyti tai, kas Europoje jau tapo standartais, apie kuriuos minėjau.

Ką kalbėti apie žemesnio rango Lietuvos pareigūnus - antai dulkėse ir per naktis ausis užtrenkiančioje "muzikoje" kuo toliau, tuo labiau gramzdinamas Zervynų kaimas (architektūros paminklas!) turi gintis ne tik nuo tos invazijos, bet ir nuo Dzūkijos nacionalinio parko (kurio priedermė tokiais kaimais rūpintis, padėti jiems kuo ilgiau išsilaikyti), kuris tą invaziją remia.

Tikrai jaučiuosi esąs dalies savo krašto bendruomenės narys!

3. Ar Jus tenkina Lietuvos valstybės kultūros politika? Kas joje, Jūsų nuomone, keistina?

Gal negražu, bet kad nedaug ką apie tą kultūros politiką žinau. Aš tik matau, kokia kultūra Lietuvoj veržiasi ir jau įsiveržė į dienos (ir nakties!) šviesą. Esu ne vienam sakęs, taip pat ir Amerikos lietuviui - kaubojiška! Jei kokie šokiai (net mažučiai vaikai mokykloje taip mokomi), tai tempas ir ritmas tiesiog siaubingas, atitinkantis filmuose kūlvirsčiais viens per kitą arba nuo baisiausių skardžių lekiančias mašinas ar plėšikų bei policininkų kūnus. Dėkui Holivudui. Jei jau į kokią Euroviziją nusitaikėme - tai vėl taip "taikomės", kad net koku. Bet juk tokio meno tai Eurovizijai ir tereikia! Tad ką daryti? Protingai žiūrint - spjauti ir nemėtyti banalybėms pinigų. Seniai pats sau juokiausiu, kad atėjo laikas Eurovizijoje pasirodyti tiems, kurie sukurs kokį nors kankaną - kokį nors "Eik tu na... Eurovizija"... Šiomet Mikutavičiaus bičai gerai ir padarė, drąsiai pareikšdami viešai, ką neviešai pareiškia daugelis...

Tas čia šiaip sau. Man gražus yra, bijau pasakyti, didžiosios kultūros vaizdas: orkestrai, teatrai, pagaliau - festivaliai (liaudies muzikos ansamblių), parodos (gaila, kad Šiuolaikinio meno centras taip dažnai toks tuščiaaviduris), ganėtinai gausiai remiama knygu leidyba, kitokie kūrybiniai projektai.

Nesmagu dėl dailininkų, nes jų kūrybos valstybė įsigyja mažai, o gal ir visai kokiais metais neįsigyja. Kas nors dėl to, ką pasakysiu, užsigaus, bet pernelyg esame pamėgę pompastiškus, grandiozinius renginius. Jau net mokyklose silpsta kameriniai, jaukūs rašytojų susitikimai su moksleiviais.

Nelabai daug ką apie kultūros politiką girdėjęs, bet žinodamas, kad kultūrai vis dėlto skiriama nemažai pinigų, manyčiau, jog šioje srityje labiausiai reikėtų nepaisyti rinkos dėsnio, valstybės pinigus turėtų skirstyti sąžiningų, išmanančių žmonių komisijos, kurios imtųsi atsakomybės kuo labiau remti kultūrą, ne paklūstančią kokiems nors standartams ir dėl to greitai investicijas sugražinantiesiems, o tą, kuri bylotų savastį, savitumą - investicijos į ją atsipirktų ne taip greitai, užtat ambicingai.

4. Ar jus tenkina Lietuvos valstybės švietimo politika? Kas joje, Jūsų nuomone, keistina?

Kiek mačiau, anūkė mokosi iš ne vieno verstinio vadovėlio. Negerai. Arba ne visai negerai. Standartai mokykloje kenksmingiausi, ypač pritaikyti iš svetur. Moksleivį standartizuoja televizoriai, kompiuteriai, eurovizijos, teisių (rūkyti už mokyklos kampo!) iškėlimas ir pareigų per silpni reikalavimai.

Apskritai mūsų gyvenime pernelyg daug išskydimo. Pareiga netampa būtinybe, savastimi, o vien kažki koku teoriniu, abstrakčiu, miglotu taisyklių žinojimu ir šioku tokiu pritaikymu.

Žiūrint iš auklėjimo, moksleivio ugdymo taško reikėtų padidinti mokytojo teises, taip padidinant jo atsakomybę, kad su didesnėmis teisėmis jis galėtų tvirčiau jaustis šalia mokinio ir drąsiai stoti skersai kelio jauno žmogaus niekšybei, melui, bet kokiai bjaurasčiai. Tokios teisės padidintų mokytojo, mokyklos vadovo autoritetą. Ne tik mokytojo gerovę, bet ir jo autoritetą pakeltų smarkiai padidintas atlygis už ypač sunkų, ypač nervus graužiantį darbą su ypač sunkiais šiuolaikiniais vaikais, taip sparčiai maitinamais anksčiau minėtaisiais supermeniškais kaubojiškos kultūros vaisiais.

Nesu kategoriškai tikras, bet ar mokymo programų sudarinėtojai ir tvirtintojai (tas ypač taikytina gimtosios kalbos, literatūros ir istorijos mokymo programoms) nebus kartais pernelyg persiėmę ne savo, o svetimais standartais, o jeigu pažiūrėsime į gimtosios literatūros programas, ar nepamatysime čia ir ne vien švietimo, bet ir tikrosios politikos, manyčiau, visiškai be reikalo eliminuojančios iš programų kai kuriuos autorius ir jų kūrinus. Petro Cvirkos "Cukriniai avinėliai", be abejo, yra nepriylgstamas beletristikos kūrinys, bet ar bent kelios jo novelės ir "Žemė maitintoja" nėra tie kūriniai, kuriuos mokykloje reikėtų aptarti? Žinoma, metai pagimdo vis daugiau kūrėjų, jų atranka mokyklų programose neišvengiama. Gal tas programas galima būtų sudaryti tam

tikrais tarpsniais - vienos moksleivių kartos susipažintų su vienais, kitos su kitais savo gimto krašto autoriais. O gal taip jau ir daroma?

5. Kokių permainų Lietuvos valstybės strategijoje reikėtų pageidauti, norint susigrąžinti masiškai į Vakarus emigruojančią jaunąją Lietuvą?

Nežinau tokių kategoriškų permainų. Kad reikia didesnių uždarbių Lietuvoje, kiekvienam aišku. Tai bent kiek padėtų. Bet ar ne labiausiai padėtų ne tokie akivaizdūs ir kasdieniški dalykai. Jaunoji (tada - jau bus vidurinioji) karta gausiausiai ir pradės grįžti, o būsima jaunoji liks tėvynėje, kai čia imsime alsuoti pasitikėjimo, bendrumo, viršūnių ir apačių santarvės ir supratimo oru. Bet ar taip kada nors bus?

Jei sutiksime, kad žmonijos persimaišymo neišvengsime, neišvengsime ir emigracijos, ir imigracijos. Tiek politikams, tiek mokytojams, tiek kultūrininkams šiuo požiūriu grėsmė didėja. Tai nujausdami politikai visomis išgalėmis iš anksto prie tų grėsmių taikosi, kaip ką tik kalbėjome - taikosi menai, taikosi literatūra, pasigimdžiusi kažki kokią euroromaną. Sovietų laikais sąjunginiai literatūros kritikai (tokie ten ir kritikai!) džiūgavo, jei kokiam armėno, gruzino ar lietuvio romane rasdavo daug bendrybių - tai buvo laikoma sovietinės ideologijos laimėjimu. Dabar šit ir vėl kažki kas panašaus! Tad nėra čia ko pernelyg verkti ir dėl jaunuomenės kraustymosi - ar taip, ar kitaip - tas pats velnias! Būtų geriau, kad jie čia užsiliktų ir paleistų į svietaį (vėl - į svietaį!) vaikų... Bet toliau matau dar baisesnių klausimų.

6. Lietuva dažnai įvardijama kaip šalis, pirmaujanti pagal savižudybių skaičių. Kodėl taip yra ir ką daryti, kad būtų kitaip?

Ar klausiami dėl žudynių, ar dėl savižudžių? Žudynes skatino ir skatina tai, ką anksčiau pavadinau tam tikrų įstatymų, prievolių paviršutiniškumu. Nėra aiškaus, žmonių daugumos aprobuoto įstatymo taikytojo ir vykdytojo. Nesusikurta ir iš esmės nekuriama bet kokios niekšybės nepakenčianti aplinkuma. Ir kur ji bus, jei gana aukšti pareigūnai, net policijos viršūnės nerausdami daro kas mažesnes, kas didesnes niekšybes - ir jau vien dėl to aišku, kad toks žmogus negali būti iki pašaknų nepakantus ir neatlaidus kito niekšybei. Taip, tarsi koks snarglys, ir tįsta baisiausių niekšybių šleifas. Padeda ir vėl toji pati kaubojiška drąsos, kito žmogaus sutrypimo, sumenkinimo filosofija, skleidžiama visokiais regimais ir girdimais kanalais.

O savižudybes skatina nevilts. Vis dažniau nepaleidžia mintis, kad šitą baisybę, šalia kitų, nuo pat naujųjų Lietuvos laikų pradžios skatino ir lengvabūdiškas visokių homo sovieticus etikečių lipdymas, tos pačios sovietinės materialinės sistemos griovimas (ne visada taip skubėtinais būtinis), pagaliau - taip sparčiai prieš daugelio akis stojusi šiurpoka kapitalistinio gyvenimo būdo pamėklė: negailestingai nustumti ar suminti silpnesnį, pagaliau iš to paties taško atsiradusi niekada iš arti nematyta turtinė nelygybė, ypač kai dažniausiai dar čia pat, dar tebesančių žmonių akimis buvo regėta tos nelygybės pradžia, niekšinga, kartais ir krauju apšlakstyta turto atsiradimo įžanga. Tai žmones varė ir tebevaro į tamsią nevilį - reikės keleto šiukšlynų gyventojų kartų, kol dabartiniai akis badantys pavyzdžiai taps gyvenimo norma...

7. Ar Jus tenkina tai, kaip Lietuva suvokia ir pateikia save žiniasklaidoje ir televizijoje?

Nei pati Lietuva pateikia, nei pati suvokia - pateikia Lietuvos ir ne Lietuvos žmonės. Aplink gyvenimas toks bjaurus ir purvinas (o gal toks jis atrodo iš dalies ir dėl žiniasklaidos kaltės?), kad dažnam rūpi nes ta pateikimas ar suvokimas, o pati esatis.

Kita vertus - kur yra Lietuvos pateikimo ir suvokimo įnagis, toji žiniasklaida? Visi dirba materijos ir dvasios rinkai! Liūdniausia, kad ir tos žiniasklaidos vartotojai, bent jau nemaža jų dalis, nieko kito ir nebenori, tik tokio pašaro, kurio pagamina čia minima žiniasklaida.

Gal čia tiktų ir nugirstas pokalbis: "Teisybės nėra kur dėti".

8. Kokios lietuvių nacionalinės savybės Jums atrodo gražiausios, o kokios ne?

Lietuvos žmonių moralė, sąmoningumas ir patriotizmas: diagnozė ir perspektyvos.

Savųjų niekada pernelyg negiriu, o papeikti (ir pasipeikti) galėčiau dėl negražaus mūsų žmonių pataikavimo svetimiems, svetimoms madoms - šit dar dėl ko sunku (jei istorija nepamėtės sukrėtimų) įsivaizduoti ką nors panašaus į Lietuvą po šimto metų. Pikta, kad nemažai visiškų bestuburių yra tarp jaunuomenės: mėgdžioja svetimus tiesiog... susiriesdami (nesakau čia kito žodžio!), tik žvilgtelkim, kokiomis žodžių baisybėmis aplipome pagyvenę "po ruskiu", o kad šiandien persiimame netgi svetimomis eisenomis, galime pamatyti akį metę į bet

kurį kokios nors ministerijos klerkelį ar kokios užsienio firmos parankinį: jie vaikšto ne kojų pėda, o kulnu, dėl to kojos atrodo kaip iš vieno kaulo...

Liūdna, bet šiandien, galima nujausti, patriotizmo daugiau parodytų tie, kurie geruoju mini sovietinius laikus - jų ligonines, sanatorijas, dykai gautus narvus daugiabučiuose. Tiems, kurie vaikšto ant kulnų - patriotizmas nusakomas ne angliškai, o rusiškai žodžiu, prasidedančiu priešdėliu po...

9. Lietuvos kultūros, istorijos ar visuomenės veikėjas, kuris Jums yra autoritetas? Ir kodėl?

Darius ir Girėnas. Todėl, kad jų poelgio prasmingumą ir grožį suvokiau pačioje vaikystėje. Be galo prasminga beprasmybė. Nenuginčijamas pavyzdys, kad mirtis, kaip sakė Rilke, iš tikrųjų didi. Ir kad didžiausi, gražiausi darbai lieka tų, kuriuos ponas Dievulis laiku pasiima.

10. Kokiais moraliniais principais vadovujatės savo gyvenime?

Viską užsidirbk savo penkiais pirštais! Nestingu didesnių ar mažesnių nuodėmių ir kaip koks Dostojevskio herojus dėl jų išgyvenu. Išgyvenimai žmogų švarina ir gražina, bet ar nuo to geriau aplinkiniams?

„Lietuvos žinios“ <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/47421>